

CENTENÁRIUMI

FÉNYSZÓRÓ

TAVASZI SZÉL süvített végig a városon. Volt ebben a szélben valami símogató és bátorító, nyugtalanító és biztató. Nagy utat tett meg, míg ideig érkezett, — országokon szállt keresztül, fuvallatát érezte Páris, München, Palermo, Bécs és Prága. És most itt száll a Duna, s a két parti város felett.

Érzed, mit zúg feléd? *Szabadságot!*

A magyar rendi országgyűlés felirata, amely a nemzet reformköveteléseit foglalta magában, már március harmadikán felment Bécsbe, az uralkodóhoz. Azóta nincs döntés, nincs felelet.

A tavaszi szél zúg: *mire vár-tok?*

Meddig legyen még elnyomott a nép? *Jobbgyűzfelszabadítást!* Meddig diktáljon még Bécs, a kamarilla? *Legyen felelős magyar minisztérium!* Meddig érvényesüljenek még az előjogok a nemesség javára? *Legyen egyenlőség!* Meddig vergődjék még gúzsbakötöten a betű? *Éljen a sajtószabadság!*

Nincs többé idő hosszas tanácskozásra, avagy éppen halogatásra. Az eszmék megvannak érve, az élet szükségé követeli azokat. — állapítja meg Irinyi József az ifjúság által március tizenkettedikére összehívott népgyűlésen. Folyamodványt szerkesztenek. Tizenkét pontban csoportosítják, *hogy mit kíván a magyar nemzet*, de a folyamodványon egyesek még csiszolni akarnak. Végleges megszövegezésére március tizennegyedikén újra összeülnek. Az Ellenzéki Kör ifjú gárdájának tanácskozása elhúzódik az esti órákig. Az óramutató már a kilenc felé jár, éppen készülődnek hazafelé, amikor megérkezik Pestre a bécsi események híre.

És a Dunaparton újra végig-zúg a tavaszi szél: *mire vár-tok még?*

Ez a nemzet szabad, ez az ország boldog akar lenni!

Páris, München, Prága, Palermo, Bécs már megmutatta az utat: itt az idő, hogy a magyar nemzet kivívja szabadságát és az európai haladó demokratikus mozgalom szereplőjévé váljék.

A tavaszi szél zúg: nem kell várni! Nem folyamodványba szerkesztve, alázatos instanciázással kell kérni a szabadságot, hanem — ki kell harcolni. Nem kell várni, amíg az uralkodó kegyesen elfogadja az országgyűlés feliratát, hanem tényeket kell teremteni: ezt kívánjuk és ebből nem engedünk!

A késő éjszakai órákig együtt voltak s így váltak el:

— Holnap korán reggel találkozzunk!

A holnap felvirradt. Ez a nap 1848 március tizenötödike volt. A magyar nemzet történelmének legszebb napja.

C

FORRADALOM VÉR NÉLKÜL címmel az „Életképek“ 1848 március 19-én megjelent száma a következőkben méltatta március tizenötödike eseményeit és jelentőségét:

„A mennydörgés azt mondja: le térdeidre ember, az Isten beszél.“

A nép szava is megdördült és mondá: föl térdeidről rabszolga, a nép beszél.

Tartsátok tiszteletben e napot, melyen a nép szava először megszólalt. Mártius 15-dike az, irjátok föl szíveitekbe és el ne felejtsetek.

A magyar nemzet szabadsága e naptól kezdődik. A nemzet történetében ez volt az epochális nap. Ezentúl minden új diésőséget fog számotokra hozni; a nép fölébredett, a nép követelte századok óta megtagadott jogait, a nép kivívta jogait, miknek lánczait legközelebb találta.

Éljen a magyar szabadság! E három szót hallani minden ajkán, minden utcán, minden zászlón ez van kifésztve.

Diésőség a népek! mely jogait egy csepp vér elfolyása nélkül ki tudja vinni; mely önmagát saját becsérzete által hagyja kormányozni. Mít más népek karddal vítottak ki maguknak, azt e nép pusztá kézzel, csupán szent lelkesülésének tüze által, egyértve, elleneit nem legyőzve, de megértítve tette magáévá.“

O

A PILVAX kávéház, amely a márciusi események legfontosabb színhelye, a magyar szabadságharc forradalom bölcsője volt, nem a mai Pilvax-kávéház helyén, csupán ugyanabban az épületömbben, de jelentősen feljebb, az egykori Uri-utca 11 számú házában állott. Három kirakablaka nyílt az utcára. A kávéház 1841 október huszadikán nyílt meg az úgynevezett Libasinszky-házban, ekkor azonban még nem Pilvax, hanem *Café Renaissance* volt a neve, s első kávésa Privorszky József. Néhány évvel később Pillwax Károly vette bérbe, de nem sokáig vezette a kávéházat, amely azonban már a nevét viselte, hanem egy Fillinger nevű Bécsből származott kávésnak adta bérbe. Fillinger volt a bérlő a nevezetes márciusi napokban.

Március tizenötödike után megint új nevet kapott a kávéház: *Forradalmi Csarnok* pompázott a piros-fehér-zöld színekben ragyogó cégétáblán és érthetően az akkori Pest legfelkapottabb kávécsarnokává emelkedett. Az emberek büszkén ültek be a boltíves kávéháza, lelkesen mutogatták a nagy asztalt, a márciusi ifjak törzshelyét, meg-megsimogatták a zöld márványoszlopot, amelyhez sokszor támaszkodott Petőfi.

A szabadságharc leverése után megbüntették a Pilvax-kávéházat is: a piros-fehér-zöld Forradalmi Csarnok-táblát leszédték és elégették s a nevezetes hely megint új nevet kapott: *Coffee Herrengasse*.

A Libasinszky-házat, amelyben a magyar szabadságharc bölcsője ringott, 1911 tavaszán bontották le, hogy új, modern épületömb kerüljön a helyére. Ebben nyílt meg az új Pilvax-kávéház, amelyben hatalmas márványtábla hirdette a régi kávécsarnok legendás emlékét. A Pilvaxot most újra átépítik. Eredeti boltíves formában támad fel a centenárius esztendőben.

V

A VÁRBAN sétálunk, szép Budapestünknek abban a részében, amelyet legjobban megszegett a háború. A finom hangulatokat árasztó régi épületek legtöbbször romban, vagy súlyosan megtépázva. A régi Verböczi-utcában járunk, amelynek kilences számú háza aránylag épségben úszta meg a viszontagságos, viharos napokat.

A háromszögletű hivatal helyiségei vannak benne s a falán emléktábla, amely a márciusi napok két nevezetes szereplőjének nevét hirdeti: itt raboskodott Kossuth Lajos és Tánácsics Mihály.

Tánácsicsot innen szabadították ki 1848 március 15-én. Kossuth négy évet töltött az udvari börtönépületben. 1837 május 4-én fogták el és 1840 május 10-én szabadult fogságából. Kossuth itt tanult meg angolul. Két tankönyve volt: egy Shakespeare-kötet s egy angol-német szótár. Csodálatos vasakorral tanult. Emlékirataiban erről így emlékezik meg:

„Shakespeare műveinek abban a kötetében, melyet kezembe adtak, tizenhat sornyi szöveg volt az első lapon. Elhatároztam magamban, hogy addig a következő lapra nem fordítok, míg az első lap tizenhat sorát az utolsó betűig nem értem.“

O

KOSSUTH a várbörtönbeli angol tanuláshoz jó hasznát vette és a szabadságharc leverése után angliai és amerikai útja alatt mérhetetlen szolgálatakat tett a magyar ügynek. Gyümölcse született most a centenárius évére is: 1948 március 14-ét William O'Dwyer, New York város polgármestere Kossuth Lajos-napnak nyilvánította és erről az elhatározásáról a következő hivatalos levelet adta ki:

„Minthogy Kossuth Lajos egy elnyomott kis nemzet szabadságáért

harcolt az óvilág egyik erős dinasztiájával szembeállva és minthogy Kossuth egyesítette Magyarországot harcosszavaival és cselekedeteivel, mindig az emberi szabadságért és jogokért küzdött, minthogy ezt a hazafit csodálattal tisztelték úgy Amerikában, mint saját hazájában, ennél fogva én: William O'Dwyer, New York város polgármestere ezenel Kossuth Lajos-napnak nyilvánítottam 1948 március 14-ét Kossuth Lajos és sok ezer polgárnak tiszteletére, akik Magyarországról származnak s felszóltam a város népét, hogy vegyenek részt az e nap tiszteletére rendezett ünnepségeken.“

O

KÉT ERDEKES INDÍTVÁNY hangzik el majd a főváros márciusi centenáriumi díszközgyűlésén. Az egyik két új utcaelnevezésről szól: az *Eskü-teret Március 15-térnek*, a *Váci-utcának az Eskü-úttól a Fővám-térig terjedő szakaszát pedig Szabad sajtó-utcnak* keresztelik el.

Bizonyosan kevesen tudják, hogy ezek az új utcaelnevezések most csak — *visszatérnek*. Száz év előtt — két nappal a diadalmas forradalom után — március 17-én ugyanis az ideiglenes kormányzóválasztmány, amely a nép, a városi tanács, a megye, a polgárság és az egyetemi ifjúság képviselőiből állt, kimondta, hogy az Egyetem-tér, ahol „a forradalom legelőször kikiáltatott“, *Martius 15-kei térnek*, a *Hatvani-utca*, „hol a sajtó elfoglaltatott“, *Szabad sajtó-utcnak*, a *Városház tere pedig Szabadság terének* fog ezentúl elnevezetni.

+

CHARIVARI volt a címe a negyvennyolcas idők élcslapjának. Szerkesztője Lauka Gusztáv, Petőji barátja, aki kedvenc figurája lett Krudy Gyula novelláinak és regényeinek. Lauka szerkesztő úr Szerelmi Miklós társaságában adta ki a *vicclapot*, amelynek *visszatérő*, kedvenc témája a *nemzetőrök kifizetése* volt.

A márciusi napok után a pesti polgárok hazafias felbuzdulással teljesítették nemzetőri kötelességüket. A nyárspolgárok nyárspolgárai is boldogan vállalták a feladatot, hogy darutollasan, ménkü mordállyal a vállukon elinduljanak „*örizni a hazát*“. Dolguk persze nemigen akadt, mert az egykori felfegyvezések szerint a méltóságteljesen lefolyt vértelen forradalom után is teljes rend és nyugalom uralkodott Pest és Buda utcáin. A nemzetőrség azonban igen jól jött a polgároknak, mert így egy kis — kimenőhöz jutottak. Így azután nagyon népszerű volt az *intézmény*. A Charivari szerint nemcsak a férjeknél, hanem az asszonyoknál is, mert nemcsak a férjek lehetnek egy-egy estére a maguk urai, hanem — az asszonyok is egyedül maradtak.

Erről tréfalokzik a Charivari, ezen nevettek száz évvel ezelőtt Pesten...

- gyel